

ISSN 2300-1062 (print)
ISSN 2353-7841 (online)

SPHERES OF CULTURE

Volume XVI

Lublin 2017

Journal
of Philology, History,
Social and Media Communication,
Political Science,
and
Cultural Studies

Branch of Ukrainian Studies
of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

SPHERES OF CULTURE

Volume XVI

Lublin 2017

Editor-in-Chief:

Prof. Ihor Nabytovych
(Maria Curie-Skłodowska University, Poland),

Editorial Board:

Prof. Leonid Rudnytzky (La Salle University in Philadelphia, USA)
Prof. Arnold McMillan (University of London, Great Britain),
Prof. Siarhey Kavalou (Maria Curie-Skłodowska University, Poland),
Prof. Witold Kowalczyk (Maria Curie-Skłodowska University, Poland),
Prof. Volodymyr Antofiychuk (Chernivtsi National University, Ukraine)
Prof. Vyacheslav Rahoysa (Belarusian National University in Minsk, Belarus'),
Prof. Mihas' Tychyna (Belarusian National Academy of Science, Belarus'),
Prof. Ivan Monolatiy (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine)
Prof. Ihor Sribnyak (Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine),
Prof. Teresa Chynczewska-Hennel (University of Białystok, Poland),
Prof. Agnieszka Korniejenko (Jagellonian University, Poland),
Prof. Valentyna Sobol (University of Warsaw, Poland),
Prof. Yuriy Peleshenko (Ukrainian National Academy of Science, Ukraine)
Head, Editorial Office Iryna Nabytovych

Scientific Reviewers of Volume XVI:**History and Cultural Studies**

Prof., Dr hab. Maryna Paliyenko, Ukraine
Prof., Dr hab. Serhiy Sehedra, Poland
Prof., Dr hab. Vitalii Telvak, Ukraine

Political Science

Prof., Dr hab. Ivan Monolatiy, Ukraine
Prof., Dr hab. Arkadyush Adamczyk, Poland

Philological Science

Philology, Social and Media Communication
Prof., Dr hab. Oleksandr Aleksandrov, Ukraine
Prof., Dr hab. Stefan Kozak, Poland
Prof., Dr hab. Yaroslav Polishchuk, Ukraine
Prof., Dr hab. Petro Mats'kiv, Ukraine
Prof., Dr hab. Oleh Tyshchenko, Poland

Language Editing: English (*Iryna Nabytovych*), Polish (*Lubomyr Puszak*), Ukrainian (*Dzvenyslava Nabytovych*), Belarusian (*Siarhey Kavalou*), German (*Tetiana Monolatiy*)

PERMISSION TO REPRINT. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical photocopy, recording, or otherwise without prior written consent of the Editor-in-Chief. The editors assume no responsibility for statements of fact or opinion made by contributors.

ISSN 2300-1062 (print)
ISSN 2353-7841 (online)

Copyright © 2017 by the Branch of Ukrainian Studies of UMCS & Ihor Nabytovych
Lublin 20-0431, pl. Marii Curie-Skłodowskiej, 4 / 433, Poland
www.spheresofculture.umcs.lublin.pl

All rights reserved

Printed by *Ingvarr*, Lublin, Poland

CONTENTS

Philology

Oleh Shalata. Spiritual Ideal in Ukrainian and English Post-Victorian Imaginative Literature: Father Nestor vs Father Brown	16
Tetiana Doniy. Postmodernism in Ukraine: Trends and Tendencies	28
Olexander Onyshchenko. Partextuality – A Means of Author’s Interpretation of the Socium	35
Nadiya Havryliuk. Visual Poetry: History and Modernity	43
Taisa Litvynchuk. Medieval City in Ukrainian Literary Studies: Theoretical Aspects	51
Yevhen Dzhydzhora. Mineya in the Corps of Kyivan Rus’ Hymnographic Collection 10 th – 13 th Centuries	60
Olena Shcherbak. The Subject of Womenhood in the Works of Stanislaus Orzechowski <i>About the Turkish Threat</i> and <i>Edification Words to King Zygmunt II August</i>	70
Tetiana Turchyna. Topic of the Existing World in the Didactic Gospel of Kyrylo Tranquilion Stavrovetskyi	80
Olha Dubyna. Book as a Symbol in the Collections of the Marian Narratives by Afanasii Kalnofoyskyi, Ioanykyi Galiatovskyi and Danylo (Dymytriy) Tuptalo	89
Olena Ruda. Poetic Collection of Lazar Baranovych’s <i>Żywoty Świątych</i> (1670) and Hagiographical Songs of <i>Bohohlasnyk</i> (1791): Comparative Analysis	98
Rostyslav Chopyk. “The Same Principle of Affinity (Srodnist’)” (Reception Issues of the Main Idea in the Hryhoriy Skovoroda’s Philosophy)	109
Hennadiy Noha. Letters of Hryhoriy Skovoroda to Mykhaylo Kovalynskyi: Philosophy as Everyday Life	118
Borys Bunchuk, Tetiana Nykyforuk. Genesis of Poetry of Sydir Vorobkevych: Taras Shevchenko Influence	134
Yaroslava Muravetska. Intermedial Means of Visualizing in the Story <i>Kaidash’s Family</i>	144
Tetiana Sandrovyich. Borys Hrinchenko and Ukrainian Theatre on the Base of Public Education	153
Halyna Stupnytska. The Discourse of Personality in Ivan Karpenko-Karyi’s Works (The Evolution of Character on the Basis of the Comedy <i>The Sea of Life</i>)	160

Volodymyr Mykytiuk. “Pro foro externo”: Franko’s Concretizations of the Image of Ukrainian-Galician Intellectual	166
Olha Shostak. “Emigrational” Text of Ivan Franko: Theory and Practice	180
Oleh Voitkiv. Psychological Dimensions of Love Triangle in Ivan Franko’s Novel <i>Lelum and Polelum</i>	190
Vasyl’ Budnyi. Ukrainian Modern in the Literature-Critical Reception of Mykhailo Hrushevskiy	199
Andriy Pecharskyi. Art – Life or Life as Creativity (On Material of Short Prose by Ukrainian Classics of First Decades of the 20 th Century)	207
Iryna Rozdolska. Volodymyr Gadzinskyi – a Writer from the Legion of the Ukrainian Sich Riflemen	214
Kateryna Yanchytska. Role of Micro-Images and Symbolic Details in the Expressionist Novel <i>Eyes</i> by Mykola Matiyev-Melnyk	225
Nataliya Vusatiuk. Mykola Zerov’s Unknown Histories of Literature	230
Liudmyla Skoryna. Poetry of Mykola Zerov: Art Dimensions of Paratext	239
Ludmyla Dzhyhun. Continuous and Discrete Composition in the Immigrant Memorial Literature	247
Valentyna Kryshchuk. Epistolary of Ukrainian Emigration as a Scientific Problem	254
Olha Teterina. Creative work of Yevhen Malaniuk in Interpretation of Volodymyr Derzhavyn as a Comparatist	263
Ihor Vasylyshyn. The Concept of “Foreign Country” in the Emigration Lyrics of Mykhailo Sytnyk (Period of “Second Emigration”)	272
Svitlana Pidopryhora. Experimental Poetics of Ihor Kostetsky’s Prose Works: Intermedial Aspect	279
Nataliya Peleshenko. Reception of Ukrainian Baroque Theater in Olexandr Ilchenko’s Novel <i>Cossacks Never Die, or Mamai and Borrowed Woman</i>	288
Dmytro Semchyshyn. Meter and Rhythmic Peculiarities of Early Versification of Mykola Vinhranovskyi	299
Marta Ponomarenko. Publishing Repertoire of Vasyl Stefanyk Lviv Scientific Library (1940 – 1990): Evolution of Ideological Paradigm	307
Halyna Bokshan. The Mythologem of the Boundary in Halyna Pahutiak’s Mystery <i>Bitter Lands</i>	316

Olena Fedosiy. Speech Constructions of Short Stories of Liudmyla Tarnashynska	324
Kateryna Devdera. Shamanism as a Literary Practice (The Poem <i>He</i> by Oleh Lysheha as an Origin Myth)	329
Olha Bashkyrova. The Discourse of the Populism in Modern Ukrainian Novels	335
Khrystyna Rutar. Places of Memory in the Novel <i>Museum of Abandoned Secrets</i> by Oksana Zabuzhko	345
Bohdana Romantsova. The Unbearable Cruelty of Being: <i>In the Penal Colony</i> by Franz Kafka in the Light of Postcolonial Studies	354
Andriy Savyuk. Psychoanalytical Discourse of Multiculturalism in the Prose Works by Leopold von Sazher-Mazoch	361
Kateryna Hodik. Death as Salvation of Society, Captured by Devilry (On Examples of Works of Andriei Platonov, Mikhail Bulgakov, Todos' Os'machka)	370
Yuliya Herasymenko. Description Tradition of Roxolana's Image and its Rethinking in Alain Paris Novel <i>The Last Suleiman's Dream</i>	376
Nina Illinska. Interpretation of the Medieval Legend about the Ratcatcher in Andrzej Zaniewski's Prose (<i>Rat</i> and <i>Shade of the Ratcatcher</i>)	384
Yulia Pavlenko. The Extime Diary's Poetics of Fictional Subject (On the Material of Daniel Pennac's Novel <i>Diary of a Body</i>)	392
Mariya Tretevykh. Individual Memory in the Novel of Uwe Timm's <i>In My Brother's Shadow</i>	399
Dmytro Drozdovskyi. Criticism of Political Discourse and Social Insufficiency in Ian McEwan's <i>The Child in Time</i>	406
Chrystyna Stetsyk, Tetiana Chukhlib. Dialecticisms in Artistic Text: Functional-Stylistic Aspect	415
Mariana Kaniuk. Ukrainian Phraseological Units with "Water" Component as a Fragment of Linguistic View of the World	423
Yuriy Hrytsevych. Plurality Paradigm of Nouns in the Folklore Texts	430
Natalia Kobchenko. The Peculiarity of the Syntactic Connection in the Sentences Including Generalizing Components	438
Nataliya Rula. Opposite Sentences as Semantic-Syntactical Variety of Complex Constructions in Contemporary Ukrainian Language	446
Ivanna Vakaliuk. Functional-Semantic Peculiarities Verbs of Distributive Action in Modern Ukrainian Literary Language	454

Valentyna Kal'ko. Metaphoric Integration of the Domains <i>Bird</i> → <i>Human</i> in the Ukrainian Proverbs	463
Olha Ilyk. Idiolect of Ivan Franko in the Framework of Discourse Words (Based on the Text Corpus of Discourse Words of Short Prose Fiction of Franko)	472
Tetiana Botvyn. Somatic Vocabulary in the Ukrainian Translations of the Bible in the 19 th – 20 th Centuries: a Semantic and Cultural Aspects	480

History

Leonid Zalizniak. Origin of Ukrainians from Positions of Modern Ethnology	488
Yuriy Fihurnyi. Ukrainian Ethnic, State-Building, National-Building and Ethnicultural Processes: Problem Solving	496
Nazar Radetsky. Problems of Development of Arts in the Letters to Józef Ossoliński	504
Aliona Yakubets. Fashion and Clothing as Important Factors of Everyday Life of People of Soviet Ukraine in 1950 – 1960 ^s and as Object of Satire (According to the Publications of the “Perets” Magazine)	513
Liliya Huliovata. Cooperation of Historical Faculty of Lviv University and Scientific Community of Poland in 2000 – 2010 ^s : the Main Trends	521

Politology

Stepan Vovkanych. It is Time to Mobilize Synergies of Ukraine and the World to Combat Global Threats of Hybridization	530
---	-----

Cultural Studies

Ivan Kuzminskyi. History of Singing in the “Ruthenian” Churches of the Przemyśl Eparchy in the Early Modern Era	536
Oksana Faryna. The Phenomenon of Galician Artistic Culture in the Context of Cooperation of Greek Catholic Clergy of Eastern Galicia with Famous Artists (1921 – 1946)	544
Ruslana Demchuk. Structuring the “Sacral Axis” in the Architectural Landscape of Kyiv (From the Modern Age)	556
Olena Katsalap. Zoya Hayday’s Singing and Performing Activity During World War II (1941 – 1945)	564
Ruslana Kalyn. Personality in Modern Vocal World: Phenomenon of Oksana Krovvytska	572

- Maryna Rudyk.** Genres Concept in the Piano Works of Ukrainian Composers of the End of the 20th Century 581
- Anastasia Kravchenko.** Cultural and Semiological Paradigm of Modern Musicology: the Vectors of Polymethodology 588
- Iryna Matolich.** Analysis of Dissertations of Art Studies (Specialty 17.00.05) for the Period of 1991 – 2010 595
- Olena Ilchuk, Nina Petruk.** Role of Multisensor Marketing in Formation of Tourist Attraction of Cultural Objects of Western Ukraine 602
- Mykhaylo Badetskyi.** Essence, structure and basic functions of physical education of students in Ukraine in the 90 years of 20th – the beginning of the 21th century 610

Social and Media Communication

- Olena Kiryanova.** Role of Summer Christian Camps as a Social Communicator Among Schoolchildren and Students 618

Reviews

- Metaphors of Text Batalies
Ihor Isichenko, archbishop, *War of Baroque metaphors. "Syone" of Petro Mohyla vs "Spyglass" of Kasian Sakovych* [In the Ukrainian language], Kharkiv: Akta 2017, 348 pp.
(**Olena Matushek**) 626
- Taras Shevchenko's artistic prose: between the Orient and the Occident
Oleksandr Boron, *Heritage of Kobzar Darmohray* [In the Ukrainian language], Kyiv: Krytyka 2017, 496 pp.
(**Ihor Nabytovych**) 629
- Pedagogical Concepts of Ivan Franko
Volodymyr Mykytiuk, *Pedagogical Concepts of Ivan Franko (Theory and Methodology of Literature Teaching)* [In the Ukrainian language], Lviv: Lviv Ivan Franko National University 2017, 408 pp.
(**Olena Kvas**) 633
- From the Position of Modern Ivan Franko's Studies
Stepan Khorob, *Drama – My Old Passion... (The Dramaturgy and Theatre of Ivan Franko)* [In the Ukrainian language], Ivano-Frankivsk 2016, 268 pp.
(**Roman Kozlov**) 638
- Revival or Collaboration? Notes on a Book by Svitlana Maksymenko
Svitlana Maksymenko, *Ukrainian Theater in Lviv in a Period of the German Occupation (1941 – 1944)* [In the Ukrainian language], Lviv: Ivan Franko Lviv University 2015, 328 pp.
(**Anna Korzeniowska-Bihun**) 644

CONTENTS

Philology

Oleh Shalata. Spiritual Ideal in Ukrainian and English Post-Victorian Imaginative Literature: Father Nestor vs Father Brown	16
Tetiana Doniy. Postmodernism in Ukraine: Trends and Tendencies	28
Олександр Онищенко. Паратекстуальність – засіб авторської інтерпретації соціуму	35
Надія Гаврилюк. Візуальна поезія: історія та сучасність	43
Таїса Літвинчук. Середньовічне місто в українському літературознавстві: теоретичні аспекти	51
Євген Джиджора. Мінея у корпусі киеворуських гимнографічних збірок XI – XIII століть	60
Олена Щербак. Тема жіноцтва у творах Станіслава Оріховського <i>Про турецьку загрозу і Непучування королеві Сигізмундові Августові</i>	70
Тетяна Турчина. Топіка земного світу в <i>Євангелії учительному</i> Кирила Транквіліона Ставровецького	80
Ольга Дубина. Книга як символ у збірках богородичних оповідань Афанасія Кальнофойського, Іоанікія Галятовського і Данила (Димитрія) Туптала	89
Олена Руда. Поетична збірка Лазаря Барановича <i>Żywoty świętych</i> (1670) та житійні пісні <i>Богогласника</i> (1791): компаративний аналіз	98
Ростислав Чопик. “Той самий принцип сродности” (до питання рецепції чільної ідеї філософії Григорія Сковороди)	109
Геннадій Нога. Листи Григорія Сковороди до Михайла Ковалинського: філософія як повсякденність	118
Борис Бунчук, Тетяна Никифорук. Про генезу віршованих творів Сидора Воробкевича: вплив Тараса Шевченка	134
Ярослава Муравецька. Інтермедіяльні засоби візуалізації повісті <i>Кайдашева сім'я</i>	144
Тетяна Сандрович. Борис Грінченко та український театр на ниві народної просвіти	153
Галина Ступницька. Дискурс особистості у творчості Івана Карпенка-Карого (еволюція характеру на прикладі комедії <i>Житейське море</i>)	160

Володимир Микитюк. “Pro foro externo”: Франкові конкретизації образу українсько-галицького інтелектуала	166
Ольга Шостак. “Еміграційний” текст Івана Франка: теорія і практика	180
Олег Войтків. Психологічні виміри любовного трикутника в романі Івана Франка <i>Лель і Полель</i>	190
Василь Будний. Український Модерн у літературно-критичній рецепції Михайла Грушевського	199
Андрій Печарський. Мистецтво – життя або життя як творчість (на матеріалі малої прози українських клясиків перших десятиліть ХХ століття)	207
Ірина Роздольська. Володимир Гадзінський – письменник із легіону Українських Січових Стрільців	214
Катерина Янчицька. Роль мікрообразів і символічних деталей в експресіоністичній новелі Миколи Матієва-Мельника <i>Очі</i>	225
Наталія Вусатюк. Невідомі історії літератури Миколи Зерова	230
Людмила Скорина. Поезія Миколи Зерова: художні виміри паратексту	239
Людмила Джигун. Безперервна та дискретна композиція у еміграційній мемуарній літературі	247
Валентина Кришук. Епістолярій української еміграції як наукова проблема	254
Ольга Тетеріна. Творчість Євгена Маланюка в інтерпретації Володимира Державина як компаративіста	263
Ігор Васишин. Концепт “чужина” в еміграційній ліриці Михайла Ситника (період “другої еміграції”)	272
Світлана Підпригора. Експериментальна поетика прози Ігоря Костецького: інтермедіальний аспект	279
Наталія Пелешенко. Рецепція українського барокового театру в романі Олександра Ільченка <i>Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і чужа молодиця</i>	288
Дмитро Семчишин. Метричні та ритмічні особливості юнацьких віршів Миколи Вінграновського	299
Марта Пономаренко. Видавничий репертуар Львівської наукової бібліотеки імени Василя Стефаника (1940 – 1990): еволюція ідеологічної парадигми	307
Галина Бокшань. Мітологема межі в містерії Галини Пагутяк <i>Гіркі землі</i>	316

Olena Fedosiy. Speech Constructions of Short Stories of Liudmyla Tarnashynska	324
Катерина Девдера. Шаманізм як літературна практика (Інтерпретація поезії <i>Vin</i> Олега Лишеги як міту про походження)	329
Ольга Башкирова. Дискурс народництва в сучасній українській романістиці	335
Христина Рутар. Місця пам'яті у романі Оксани Забужко <i>Музей покинутих секретів</i>	345
Bohdana Romantsova. The Unbearable Cruelty of Being: <i>In the Penal Colony</i> by Franz Kafka in the Light of Postcolonial Studies	354
Андрій Сав'юк. Психоаналітичний дискурс мультикультуралізму у прозі Леопольда фон Захер-Мазоха	361
Катерина Годік. Смерть як спасіння з суспільства, охопленого бісівщиною (на прикладі творів Андрея Платонова, Міхаїла Булгакова, Тодося Осмачки)	370
Юлія Герасименко. Традиція змалювання образу Роксоляни та його переосмислення в романі Алена Паріса <i>Останній сон Сулеймана</i>	376
Ніна Ільїнська. Інтерпретація середньовічної легенди про Щуролова у прозі Андржея Занєвського (<i>Щур і Тінь Щуролова</i>)	384
Юлія Павленко. Поетика екстимного щоденника у сучасному варіанті письма про себе фікційного суб'єкта (на матеріалі роману Данієля Пенака <i>Щоденник одного тіла</i>)	392
Марія Третєвич. Індивідуальна пам'ять у романі Уве Тімма <i>На прикладі мого брата</i>	399
Дмитро Дроздовський. Критика політичного дискурсу та соціальної несправедливості у романі <i>Дитина в часі</i> Ієна Мак'юєна	406
Христина Стецик, Тетяна Чухліб. Діалектизми в художньому тексті: функціонально-стилістичний аспект	415
Мар'яна Канюк. Українські фразеологізми з компонентом "вода" як фрагмент мовної картини світу	423
Юрій Грицевич. Множинна парадигма іменників у фольклорних текстах із Західного Полісся	430
Наталя Кобченко. Специфіка синтаксичного зв'язку у реченнях із узагальнювальними компонентами	438
Наталія Рула. Протиставні речення як семантико-синтаксичний різновид складносурядних конструкцій у сучасній українській мові	446
Іванна Вакалюк. Функціонально-семантичні особливості дієслів дистрибутивної дії в сучасній українській літературній мові	454

Валентина Калько. Метафорична інтеграція доменів <i>птаха</i> → <i>людина</i> в українських прислів'ях	463
Ольга Ілик. Ідіолект Івана Франка крізь призму дискурсивних слів (на матеріалі корпусу дискурсивних слів Франкової малої прози)	472
Тетяна Ботвин. Соматизми в українських перекладах Біблії XIX – XX століть: семантичний та культурологічний аспекти	480

History

Леонід Залізняк. Походження українців із позицій сучасної етнології	488
Юрій Фігурний. Українські етнічні, державотворчі, націєтворчі та етнокультурні процеси: постановка проблеми	496
Назар Радецький. Проблеми розвитку гуманітарних наук у листах до Юзефа Оссолінського	504
Альона Якубець. Мода та одяг як важливі чинники повсякдення жителів Советської України у 1950 – 1960-х роках та об'єкт сатири (За публікаціями журналу “Перець”)	513
Лілія Гульовата. Співпраця історичного факультету Львівського університету з науковим середовищем Польщі у 2000 – 2010-х роках: головні тенденції	521

Politology

Степан Вовканич. Час мобілізувати синергію України та світу на боротьбу з загрозами глобальної гібридизації	530
--	-----

Cultural Studies

Іван Кузьмінський. Історія співу у “руських” церквах Перемишльської єпархії у ранньомодерний час	536
Оксана Фарина. Феномен галицької художньої культури у контексті співпраці греко-католицького духовенства Східної Галичини з відомими мистцями (1921 – 1946)	544
Руслана Демчук. Структурування “сакральної осі” в архітектурному ландшафті Києва (від доби Модерну)	556
Олена Кацалап. Вокально-виконавська творчість Зої Гайдай під час Другої світової війни (1941 – 1945)	564

Руслана Калин. Особистість у сучасному вокальному світі: феномен Оксани Кривицької	572
Рудик Марина. Жанрові концепції у фортепіанній творчості українських композиторів кінця ХХ століття	581
Анастасія Кравченко. Культурсеміологічна парадигма сучасного музикознавства: вектори поліметодології	588
Ірина Матоліч. Аналіз дисертаційних праць з мистецтвознавства (спеціальність 17.00.05) за період 1991 – 2010 років	595
Олена Ільчук, Ніна Петрук. Роль мультисенсорного маркетингу у формуванні туристичної привабливості культурних об'єктів Західної України	602
Михайло Бадецький. Сутність, структура та основні функції фізичного виховання студентів в Україні у 90-х роках ХХ – початку ХХІ століття	610

Social and Media Communication

Олена Кір'янова. Роль літніх християнських таборів як соціального комунікатора серед школярів та студенської молоді	618
--	-----

Reviews

Метафори текстових баталій Ігор Ісіченко, архієпископ, <i>Війна барокових метафор. "Камінь" Петра Могили проти "Підзорної труби" Касіяна Саковича</i> , Харків: Акта 2017, 348 с. (Олена Магущек)	626
Художня проза Тараса Шевченка: між Орієнтом та Окцидентом Олександр Боронь, <i>Спадщина Кобзаря Дармограя</i> , Київ: Критика 2017, 496 с. (Ігор Набитович)	629
Педагогічні концепти Івана Франка Володимир Микитюк, <i>Педагогічні концепти Івана Франка (теорія та методика навчання літератури)</i> , Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка 2017, 408 с. (Олена Квас)	633
З позицій сучасного франкознавства Степан Хороб, <i>Драма – моя стародавня страсть...</i> (<i>Драматургія і театр Івана Франка</i>), Івано-Франківськ 2016, 268 с. (Роман Козлов)	638
Odrodzenie czy kolaboracja? Uwagi do książki Switłany Maksymenko Світлана Максименко, <i>Український театр у Львові в період німецької окупації (1941 – 1944)</i> , Львів: Львівський університет ім. Івана Франка 2015, 32 с. (Anna Korzeniowska-Bihun)	664

Philology

Olha Shostak

**“EMIGRATIONAL” TEXT OF IVAN FRANKO:
THEORY AND PRACTICE**

Rivne State Humanities University, Ukraine

Ольга Шостак

**“ЕМІГРАЦІЙНИЙ” ТЕКСТ ІВАНА ФРАНКА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Abstract: In the article there are generalized theoretical and methodological bases of the supertext phenomenon research. There is made an attempt to form the notion of «emigrational» text of Ivan Franko as a personal polystructural supertextual unity with the topical integrity and esthetical commonness of expression plan. The author forms text corpus of Ivan Franko works, dedicated to the problem of emigration from the Galicia in the late 19th – early 20th century and characterizes their comprehension in Ukrainian literary science. The attention is focused on poetic, prose and publicist units of supertext. There are analyzed the central motives and imageries constructing its metatextual structural basis.

Keywords: supertext, «emigrational» text of Ivan Franko, cultural centrism, core text, themed repertoire, artistic code, topos of fatherland

Еміграція як проблема постала у світовій літературі у другій половині XIX – на початку XX ст. У цей час активізувались міграційні рухи, пов'язані з пошуком місця праці або й постійного проживання через складні соціально-економічні умови на батьківщині. У Галичині – найбільш відсталому краї Австро-Угорщини – ця проблема належала до однієї з першорядних. Поширеним явищем були внутрішні міграції з сіл до промислових міст. А в 1880 – 1890-х роках розпочався масовий виїзд до США, Бразилії, Канади. Тому в українській літе-

ратурі проблема еміграції особливо актуальна. Вона художньо осмислена у творах Т. Бордуляка (*Ось куди ми підемо, небого*, 1894; *Бузьки*, 1896; *Іван Бразилієць*, 1899), А. Чайковського (*Бразилійський гаразд*, 1896), Марка Черемшини (*Осінь*, 1898), В. Стефаніка (*Камінний хрест*, 1899), О. Маковея (*Туга*, 1901; *Гість з Канади*, 1903) та ін. Особливого резонансу тема пошуків кращої долі на чужині набула у творчості Івана Франка. Еміграційні мотиви з'явилися ще в його ранніх поетичних текстах, але вони не були чітко окресленими. Надалі

тема еміграції знайшла відображення в публіцистичних статтях І. Франка (1891–1897). Упродовж 1896 – 1898 роках автор створює поезії про виїзд галицьких селян за кордон, які згодом об'єднує у цикл *До Бразилії* (збірка *Мій Ізмарагд*). Але риси «еміграційних» текстів простежуються і в прозі письменника, хоча тема виїзду за межі батьківщини переведена в них на інші семантичні реєстри. Твори І. Франка про еміграцію можна трактувати як єдине дискурсивне ціле, пронизане спільними мотивами, образами, стильовими прийомами. Проте поняття «еміграційного» тексту у франкознавстві залишається недослідженим і відповідно не функціонує як термін. Його потрібно вибудовувати на основі теоретичних розвідок про надтекстові структури.

Вивчення надтекстів як мовно-культурних феноменів – один із важливих напрямів сучасної антропоцентричної лінгвістики та літературознавства. У теорії надтексту базовими вважаються ідеї відкритості текстових границь (Р. Барт, Б. Гаспаров, Ю. Лотман, У. Еко та ін.) і організованої нелінійності, багатомірності його семантичного простору (В. Топоров та ін.) [3, 23]. Ґрунтовне теоретичне осмислення цього феномену започаткували представники тартуської семіотичної школи Ю. Лотман і В. Топоров. Так, Ю. Лотман розвиває думку про те, що між мовою і текстом існує проміжна ланка «тексту-коду». Це зразок, який реалізується у вигляді варіантів. Але «текст-код» – не набір правил, а стійкий текст, який у численних варіаціях виявляється у творах [6, 432]. Відповідно сукупність інваріантів такого «тексту-коду» формує надтексто-

ву єдність. В. Топоров говорить про «текст такого рівня складності, коли він стає самодостатнім (тобто коли він уже не може розглядатися тільки як образ зовнішнього, а, навпаки, отримує можливість спричиняти зміни у зовнішньому» і це призводить до створення особливо складних текстів, які синтезують «своє та чуже, особисте та надособисте, текстове та позатекстове» [13, 409-410]. Владімір Топоров пов'язує з надтекстом «вищі смисли й цілі», а також вихід реальності у сферу «символічного і провіденційного», а отже, – на рівень культури загалом [12, 26].

У сучасному науковому просторі присутні різні трактування надтекстових структур. Першу дефініцію вказаного поняття запропонували російські лінгвісти Н. Купіна та Г. Бітенская: «Надтекст – сукупність висловлювань, обмежена темпорально і локально, об'єднана за змістом і ситуативно, яка характеризується цілісною модальною настановою, достатньо визначеними позиціями адресанта і адресата, з особливими критеріями нормативного/анормального» [4, 215]. Натомість теоретик літератури Н. Медніс пропонує тлумачення надтексту як «складної системи інтегрованих текстів, які мають спільну позатекстову орієнтацію, утворюють незамкнену єдність зі смисловою і мовною цілісністю» [8]. Існують також протилежні підходи щодо визначення пріоритетного генеративного фактору надтексту. Наприклад, літературознавці Н. Копистянська, Н. Лейдерман, Н. Медніс, В. Тюпа вважають, що конструювання надтекстових структур зумовлює у першу чергу внутрішня логіка творів, забезпечена позатекстовими чинниками,

і творча робота читача, а не воля їх авторів. Другий погляд на феномен надтексту не враховує аспект культуроцентризму (різні сфери культури як його генеративні блоки, читацьку рецепцію) як пріоритетного позатекстового фактору, що впливає на єдність творів. Представники цього напрямку (Г. Бітенская, Н. Данілевская, Н. Купіна, А. Лошаков) стверджують, що формування надтексту безпосередньо пов'язане з авторською інтенцією. Тому його можна розглядати як систему текстів, створених автором у певний період або ж на відповідну тему [18, 226].

На нашу думку, до надтекстових єдностей можна зараховувати як колективні, так і персональні структури. Проте вважаємо найбільш прийнятним характеризувати надтекст як феномен, у конституюванні якого одночасно, але різною мірою в конкретному випадку, задіяні авторські інтенції, безпосередньо внутрішній потенціал творів, соціокультурний контекст і креативна діяльність реципієнта.

Дослідниця Н. Медніс виокремлює такі специфічні ознаки надтекстів: 1) наявність образно й тематично означеного центру, втіленого у єдиному концепті (для «еміграційного» тексту таким центром вважаємо феномен еміграції, оприявнений у ключових образах батьківщини та чужини); 2) надтекст складається із відносно стабільного кола текстів, які впливають на тенденції його розвитку та закони формування художньої мови; у надтексті присутні ядерні субтексти, які визначають інтерпретаційний код, і підпорядковані їм периферійні утворення (наприклад, у корпусі «еміграційних» творів

І. Франка ядерний субтекст – цикл *До Бразилії*, що докладно прокоментуємо нижче); 3) синхронічність сприйняття надтексту забезпечує виявлення важливих штрихів, неактуалізованих в окремих субтекстах; 4) смислова цілісність; 5) мовна єдність (спільність художнього коду і специфіки пляну вираження), що ґрунтується на використанні загальних місць, кліше (цей аспект відображає риторичність побудови надтексту); 6) границі надтексту стійкі та динамічні водночас [8]. Н. Медніс наголошує й на тому, що вилучення субтекстів із меж цілого призводить до суттєвих естетичних і семантичних втрат для нього та його частин.

Загальноприйнята типологія надтекстів у гуманітаристиці відсутня. Наприклад, Н. Медніс визначає локальні та іменні (персональні) текстові єдності [8]. Найкраще проаналізовані надтексти, породжені топологічними структурами, – так звані «міські тексти». В українській літературознавчій практиці на сьогодні виокремлюють київський (Т. Гундорова, В. Левицький та ін.), львівський (С. Андрусів), кримський (О. Люсий), харківський (А. Головачева, Я. Цимбал), пражський (Ю. Польова), кременецький (І. Хохрякова), чернівецький (О. Харлан), єгипетський (О. Козлітіна), слобожанський (О. Бровко), волинський (Л. Оляндер), гуцульський (О. Салій) тексти.

Щоб теоретично обґрунтувати поняття «еміграційного» тексту І. Франка, звернемось до системних напрацювань у сфері топологічних структур. У центрі уваги «міського тексту» – чітко окреслений міський локус, а «еміграційний» текст також має просторову семантику, тому що

поєднує два протилежні образи – батьківщини та чужини, які можуть набувати значення у спектрі від конкретного локусу (місто, село) до регіонального, національного топосу (край, країна) і проектуватися на сакральну вертикаль раю та пекла. Причому І. Франко – представник галицького тексту української літератури, складовою якого є «еміграційні» твори письменника з ключовим образом Галичини-батьківщини. Цей топос має соціально-економічне підґрунтя і відображає тогочасні реалії: безземелля, бідність, безробіття, що спонукали селян шукати кращої долі за кордоном. Ю. Лотман і В. Топоров розглядають міський текст не лише як літературне, але і як культурне явище. Наприклад, В. Топоров вважає локальний текст не просто конкретним локусом, а «семантичним утворенням, із допомогою якого відбувається перехід *a realibus ad realiora*, перетворення матеріальної реальності у духові цінності» [12, 26-27]. За В. Абашевим, конструювання локального тексту культури пов'язане з екзистенційною потребою людини в осмисленні й ціннісному впорядкуванні місця проживання [1, 5]. А для «еміграційного» тексту важливе усвідомлення поняття батьківщини як рідного краю і ціннісного культурного центру, яке формується у процесі порівняння із чужим закордонним простором. Дослідниця гуцульського тексту в українській літературі О. Салій слушно акцентує увагу на тому, що в теоретичних окресленнях топологічних утворень особливо актуальна ідея про культурний міт відповідного локусу та сакралізованого простору, на рівні якого вибудовується надтекст. Отже, структурна й семан-

тична єдність творів у його межах ґрунтується не лише на спільному об'єкті опису [10, 241-242]. Цю думку доцільно враховувати і в контексті аналізу творів про еміграцію, у яких топоси чужини й батьківщини корелюють з біблійними образами пекла та раю.

Зважаючи на теоретичні узагальнення закордонних та українських літературознавців про феномен надтексту, пропонуємо дефініцію «еміграційного» тексту І. Франка як персональної надтекстової єдності, яка складається зі спільних за семантикою та формою художніх творів, що розкривають тему еміграції й об'єднані центральними просторовими топосами батьківщини та чужини, переведеними у сакральний реєстр образної антитези раю – пекла. Отож корпус «еміграційних» творів має риси як іменного, так і локального надтексту. У широкому розумінні до комплементарних блоків «еміграційного» тексту Івана Франка, окрім базового художнього (поетичного та прозового), зараховуємо й публіцистичний (власне франківський), долучаючи також матеріяли епістолярію та мемуаристики (про пляни самого письменника виїхати за кордон, його участь у галицькому еміграційному русі). Декодуванню авторської інтенції сприяє й тогочасний емігрантський фольклор, який розглядаємо як генеративний фактор культурного контексту. Як складно організовані структури надтексту потребують багатоаспектного вивчення. Тому продуктивною для аналізу Франкового «еміграційного» тексту видається риторична методологія, що допомагає відстежити присутні у відповідному корпусі творів спільні пов-

торювані мотиви, образи, сюжетні схеми, формальні засоби загалом, які готують читача до рецепції, забезпечуючи належне розуміння текстів, і в такий спосіб слугують їх об'єднанню у надтекстову структуру. Розроблені І. Франком для ядерного субтексту (циклу *До Бразилії*) інтерпретаційні коди поза авторським задумом поширюються на інші твори, наприклад, прозові, долучаючи їх із новим смисловим наповненням до «еміграційного» тексту, який вписаний у єдину комунікативну систему з власними інтенційними пріоритетами.

Корпус «еміграційного» Франкового тексту починає викристалізовуватись у ранніх поетичних творах. У них присутні образи й мотиви, спільні для текстів письменника на еміграційну тему. Зокрема, в поезії *Від'їзд гуцула* (1875) йдеться про мандрівку за Дунай [16, т. 3, 288-289]. У фольклорі цей образ означає дуже далеку подорож без конкретизації напряму виїзду та образу чужини. Твір *Якось то буде!* (1880) піднімає проблему еміграції на схід: «В Росію, Молдавію тягнуть плачучії / На заробітки отарами люде...» [16, т. 1, 101]. В *[Оповіданні цюпасника]* (1880) змодельовані заробітчанські мотиви: через розорення селянин змушений іти на роботу в Борислав. Так зображено явище внутрішньої міграції [16, т. 2, 309-311]. Ліричний герой поезії *Рідне село* (1880) зі сльозами на очах покидає свою малу батьківщину, де «пізнав сирітство, труди / І боротьбу з життям» [16, т. 1, 77]. В алегоричному образі журавлів із однойменної поезії циклу *Осінні думи* (1883) вбачаємо емігрантів, які через «бідність, сльози вічні», «труд безсонний в болі і натузі» прямують у «кращий край»

[16, т. 1, 38]. У написаній пізніше *Пісні руських хлопів-радикалів* (1895) галичан ототожнено з тими, «що їх кривда й голод лютий / Жене за море в чужину» [16, т. 3, 275]. Отже, вказані тексти акцентують головну причину еміграції – зубожіння населення. Їм притаманні мотиви дороги та сподівання на покращення долі за кордоном.

У незавершеній поемі *Швінделеса Пархенбліта вандрівка з села Дерихлопи до Америки і назад* (1884) Франко описує поширену в 1880-х роках єврейську еміграцію з Австро-Угорщини, яка розкриває новий аспект еміграційної теми поряд із внутрішньою проблемою – виїздом за кордон галицьких селян через тяжке економічне становище [15, т. 52, 30-47]. Головний персонаж цього художнього тексту шинкар Швінделес Пархенбліт змушений вирушати за океан, тому що сільська громада позбавила його можливості продовжувати вести торгівлю горілкою, що призводить до деморалізації населення. У творі тему виїзду за кордон представляють топоси чужини, батьківщини, емігранта, агента і співзвучні їм мотиви дороги та шахрайства. Проте вказана поема, зокрема її еміграційний вектор, перебуває на маргінесі літературознавчих зацікавлень. У нечисленних наукових розвідках (М. Гнатюк, Я. Грицак, Р. Мних) акцентовано увагу насамперед на образі головного персонажа-єврея та сатиричній спрямованості твору.

Надтекст, як було зазначено вище, спрямований не лише у словесну текстову сферу, а й у галузь культури. Причому позатекстові феномени Н. Медніс трактує як його провідні генеративні фактори. Таким вагомим соціокультурним компонентом

художнього «еміграційного» тексту вважаємо феномен еміграції як історичного явища, яке у свій час знайшло широкий суспільний резонанс. Полеміка із приводу різних оцінок цієї соціальної проблеми віддзеркалена й у публіцистиці І. Франка, яка в структурі «еміграційного» надтексту доповнює блок художніх творів. У 1886 – 1896 роках письменник працював у газеті «Kurjer Lwowski», де в основному й публікував свої розвідки. Частина з них побачила світ на сторінках часописів «Przegląd społeczny», «Arbeiter Zeitung», «Die Zeit». У більш як двох десятках статей (*Еміграція і брехня, Епізодичні засоби проти еміграції, З еміграційного безголов'я* та ін.) І. Франко з'ясовує різні її аспекти. Головною причиною виїзду з Галичини в ХІХ – на початку ХХ ст. він вважає економічні умови: голод (щороку від нього помирало близько 50 000 людей [16, т. 44, кн. 2, 506]); занепад рільництва; стрімкий приріст населення (перше місце за показниками народжуваності в Австрійській імперії – 45,15 / 1000 жителів [16, т. 44, кн. 2, 461]); ліцитації селянських господарств через несплату банківських та лихварських позик; брак промисловості; стихійні лиха та неврожаї; високі податки (на Галичину припадало 11,6% загальної податкової суми для всіх регіонів держави [16, т. 44, кн. 2, 141]). До причин проблеми письменник зараховує також діяльність агентів. У публіцистиці І. Франко вказує найважливіші центри й напрями виїзду, характеризує дії влади, а також подає свідчення безпосередніх учасників еміграційного руху та описує власне бачення шляхів вирішення проблеми. Усі ці факти стали підґрунтям мо-

тивного репертуару художніх творів про еміграцію.

Позаяк корпус «еміграційних» творів конструюється у межах персонального надтексту письменника, то в інтерпретаційному коді потрібно враховувати й біографічні факти з життя І. Франка, зокрема про його намір у 1880-х роках емігрувати з дружиною до Америки з метою покращення матеріального становища родини. Цій проблемі присвячені наукові розвідки діяспорного літературознавця Л. Луціва та сучасного дослідника В. Галика, ґрунтовані на листуванні письменника з В. Сіменовичем і М. Драгомановим. Так, В. Галик зауважує, що в листі від 25 липня 1888 р. священник-емігрант, редактор першої української газети у США «Америка» В. Сіменович запросив І. Франка до м. Шенандоа очолити її редакцію [2, 172-175]. Про пляни емігрувати до США І. Франко розповідає М. Драгоманову в листі від 3 вересня 1888 р.: «...ми збираємось їхати до Америки, до Шенандо, де мене запрошують обняти редакцію “Америки”, плата не бог зна яка, 50 дол. в місяць, значить, мало що більше того, що ми ту отримуємо в Курж. Та все таки доведеться робити не для чужих, а для своїх людей і дихнути вільним повітрям» [16, т. 49, 172]. Натомість М. Драгоманов у листі від 7 вересня 1888 р. повідомляє, що вважає цю подорож корисною для письменника і для справи, але застерігає перед можливими конфліктами зі священниками – організаторами громадського життя української діаспори у США. [5, 294]. Незадовго після того І. Франко й сам відмовився від виїзду, тому що чекав на народження сина, а також не був упевненим в успіш-

ності своєї справи: «З розмов моїх з д. Сіменовичем виходить таке, що “Америка” стоїть не добре і що їм там головню потрібно чоловіка до лавки купецької. З другого боку, люде, знаючі о. Волянського особисто, вияснили міні, що порозумітись з ним було б міні доволі тяжко» (6 листопада 1888 р.) [16, т. 49, 179]. У відповідь М. Драгоманов пише, що влітку буде можливість поїхати у Крим, коли нічого не вийде з Америкою (17 грудня 1888 р.) [5, 306]. Попри нереалізований задум подорожі до США письменник продовжив співпрацю з американськими часописами (*Календар, Свобода* та ін.) і брав активну участь у заходах української інтелігенції з метою надання організованости процесу еміграції з Галичини (наприклад, обговорення проблеми на народних вічах) [7, 315]. Зокрема, як зауважує у спогадах С. Олеськів-Федорчакова, І. Франко працював з її батьком – професором Львівської вчительської семінарії Й. Олеськівим над питанням спрямування галицької еміграції до Канади, де умови життя були більш сприятливими: «Вони вирішили, що Олеськів виїде до Канади, щоб її дослідити, переговорити з представниками американського уряду про умови еміграції селян до Канади. Франко мав готувати цю акцію творами, які б відкрили очі селян на бразилійське пекло» [11, 436]. Очевидно, так і з’явився цикл *До Бразилії*. Отже, «еміграційний» текст письменника закроений на перетині біографічних, соціально-культурних і власне художніх факторів.

Після аналізу процесу еміграції в публіцистиці І. Франко белетризує тему в циклі *До Бразилії*, що завершує збірку *Мій Ізмарагд*. Він побудований

із п’яти поезій, які вперше були опубліковані в тогочасній періодиці. Так, у 1896 р. в журналі “Житє і слово” вийшли друком твори *Коли почувеш, як в тиші нічний... і Два панки йдуть попри них...* під спільною назвою *Сучасні образки*. А в 1898 р. на сторінках часопису *Літературно-науковий вістник* побачив світ цикл *До Бразилії*, сформований із трьох поезій – *Лист до Стефанії, До Бразилії!, Лист із Бразилії* [16, т. 2, 491]. У збірці *Мій Ізмарагд* цикл *До Бразилії* об’єднує всі п’ять текстів про еміграцію. Але поезія *Гей розіллялось ти, руськеє горе...* подана без назви *До Бразилії!*, з якою її друкували в *Літературно-науковому вістнику* [14, 29-30]. Цікаво, що на початку 1898 р. цикл «еміграційної» поезії у складі трьох текстів надрукувала українська газета *Свобода*, що виходила у США. Її редакція постійно надсилала кілька десятків примірників для бразильських читачів і з 1897 р. вела рубрику *Вісти з Бразилії*. Відтоді в цій південноамериканській країні І. Франко став досить популярним, а з 1908 р. загальні збори товариства *Просвіта* в Курітібі називали його почесним членом управи [17, 45]. У 1981 р. з нагоди 90-річчя приїзду перших українських сімей до Південної Америки у бразильському виданні цикл «еміграційної» поезії І. Франка представлений у такому ж варіанті, як і в *Літературно-науковому вістнику*, а згодом у газеті *Свобода*. У книзі також опубліковано низку статей про перебіг еміграції з Галичини до Бразилії та подано короткий аналіз Франкових творів, що репрезентують вказану проблему [17]. Отже, питання рецепції циклу *До Бразилії* було актуальним у середовищі самих емігрантів – від початку

переселення і до проєкцій із часової дистанції.

У циклі *До Бразилії* узагальнено представлено явище еміграції. Автор змальовує виїзд галицьких селян до Південної Америки, що набув особливого поширення в 1895–1897 роках, отримавши назву «бразилійської лихоманки». І. Франко натякає на причини соціальної проблеми (бідність, діяльність агентів) та осіб, що стримують процес (представники влади, Церкви), описує реакцію суспільства, умови подорожі та поневіряння переселенців за кордоном. Так вибудовується основний мотивний репертуар «еміграційного» тексту. У циклі *До Бразилії* формується й система традиційних образів-топосів (батьківщина, чужина, агент, емігрант, дорога). Саме стійкий мотивний репертуар у поєднанні з повторюваними образами трактуємо як одну з провідних конститутивних ознак корпусу «еміграційних» Франкових творів, його метатекстову структурну основу, що репрезентує еміграцію як текст культури. Тому поезії циклу *До Бразилії* розглядаємо як центральні твори «еміграційного» тексту.

Необхідно зазначити, що мотивне поле циклу *До Бразилії* та його художня форма корелюють із тогочасним емігрантським фольклором, який трактуємо як одне із джерел поезій про виїзд селян за кордон. Низка пісень емігрантів про Бразилію 1897 – 1898 років опублікована у п'ятому томі *Етнографічного збірника* (1898), причому чотири з них подані І. Франком [9, 73-75; 237-242]. Центральні мотиви цих текстів репрезентують перебіг еміграції від прощання із батьківщиною до складної подорожі та побуту за кордоном. Причому одні

фольклорні тексти за зразком хронік вміщують увесь спектр мотивів (*А в тім року вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім...* із варіантами), інші ж розгортають конкретну підтему, як і кожен текст циклу *До Бразилії* (*А во Бразилії весела новина...*) (зберігаємо правопис видання. – О. Ш.). У Франкових поезіях виявляються впливи фольклорної поетики: автологізм, акцентування нових сюжетів і образів, хронікерство, публіцистичність, небагата тропіка, речитативні інтонації (передусім відтворені ямбічними розмірами), прийом листування (тексти у формі епістол). Примітно, що в образному полі емігрантського фольклору та циклу *До Бразилії* домінують опозиційні топоси Галичини-пекла і Бразилії-раю, які на етапі опису потрапляння емігрантів до південноамериканської країни обмінюються контрастним семантичним навантаженням (батьківщина стає раєм, а чужина – пеклом: «В Бразилії дають ґрунта, ліси, гори й скали – / В Галичині люде плачут: вже ж ми ту пропали» [9, 73] – «Плідних земель безмірні там простори, / Буйні пасовиська, лісисті гори» [16, т. 2, 264]; «Тут не хтіли наші діти хатів замітати, – / Тепер мусят в деревляних будах привикати» [9, 75] – «Серед лісів тут живемо в бараці / І маємо страшенно много праці» [16, т. 2, 268].

Поезії циклу *До Бразилії* досліджувалися у різних ракурсах, але неповно й епізодично. Літературознавці фокусувались насамперед на проблемно-тематичному рівні, почасти на особливостях стилістики, ритмомелодики, ґенології, образної системи, відзначали публіцистику І. Франка та емігрантський фольклор як джерела мотивів художніх текстів (О. Білець-

кий, А. Білецька, Т. Гундорова, М. Зеров, Ю. Клим'юк, В. Корнійчук, А. Крушельницький, Е. Лисенко, Ф. Погребенник та ін.). Відтак акцентуація мотивно-образної парадигми, характеристика формальних параметрів ведуть до усвідомлення спільності художнього коду корпусу «еміграційних» творів, а згадки про публіцистику І. Франка й емігрантський фольклор як їх джерела відсилають до вагомого позатекстового генеративного фактору. Проте залишаються широкі горизонти для подальших наукових пошуків, спрямованих на комплексне осмислення поезій циклу *До Бразилії* як центральних структур «еміграційного» надтексту, що визначають формування його естетико-семантичного простору.

У рамцях творів І. Франка про еміграцію доцільно розглянути й низку прозових текстів, що репрезентують новий погляд на проблему (новели *Батьківщина*, *Сойчине крило*). Вони, у порівнянні з ядерним в «еміграційному» корпусі циклом *До Бразилії*, були написані дещо пізніше – у 1904 – 1905 роках. Літературознавці долучають ці твори до різних дослідницьких контекстів: при окресленні образної системи, визначенні естетичних доміант, проблематики, жанрових особливостей і нарративних структур, розкритті феномену номінації персонажів (Т. Гундорова, М. Гуняк, І. Денисюк, М. Лапій, М. Легкий, Т. Пастух та ін.). Але, на жаль, відсутні спроби осмислення новел із погляду еміграційної проблематики. Наприклад, у *Батьківщині* тема еміграції постає на двох рівнях: виїзд із галицького села до Відня – столиці Австро-Угорської імперії, («шлюбна» подорож Моримухи й повії Киценьки), і переміщення в соціальній ієрархії (вчитель Опанас переходить із

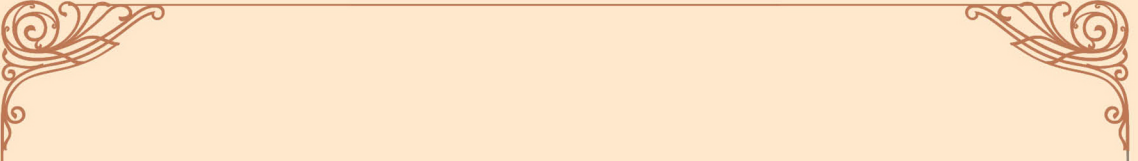
селянської верстви в середовище інтелігенції). До речі, у вказаному тексті нової семантики набуває традиційний еміграційний топос батьківщини, що маркує ідеологічну спільноту, а не просто місце проживання. У новелі *Сойчине крило* тема еміграції насамперед пов'язана з сюжетною лінією головної героїні: покинувши рідне село й потрапивши в середовище злочинців, Маня відвідує різні міста – Львів, Городок, Краків, Варшаву, Лодзь, Домброву, Радом, Одесу, Москву, Іркутськ, Красноярськ і Порт-Артур. Але у творі також порушено проблему внутрішньої еміграції як втрати своєї сутності й справжнього сенсу життя, що пережили як Хома, так і Марія Карлівна. В еміграційному векторі новел на відміну від циклу *До Бразилії* вагоме місце відведено мотиву повернення: Опанас Моримуха приїжджає вчителювати в рідне село, куди згодом прибуває Киценька, яку головний герой називає Галею, а Маня повертається до Массіно. До того ж в означених прозових зразках тема еміграції корелює з нарративом кохання й у такий спосіб набуває інших семантичних відтінків. На нашу думку, аналіз новел *Батьківщина* та *Сойчине крило* як субтекстів «еміграційного» надтексту І. Франка виводить на новий концептуальний рівень сучасного прочитання відомих творів.

Насамкінець зауважимо, що еміграційна тема у Франковій творчості потребує глибокого осмислення і теоретико-практичного узагальнення. Передусім необхідний цілісний аналіз циклу *До Бразилії* як центру надтексту, а саме – характеристика традиційного мотивного репертуару та образів, які з ядерної структури переносяться на субтексти і задають інтерпретаційний код. Слід від-

стежити й особливості композиції, тропіки, фігур і ритміки у зв'язку з авторською інтенцією. Також доцільно описати художнє осмислення еміграційної теми у субтекстах – у поемі *Швінделеса Пархенбліта вандрівка з села Дерихлопи до Америки і назад* і в новелях *Батьківщина* та *Сойчине крило*. Варте уваги визначення специфіки функціонування стійких описових кліше «еміграційних» творів на рівні індивідуально-авторської поетики кожного субтексту зокрема і нюансування у них різних підтем. Важливо охарактеризувати й публіцистичні та фольклорні джерела творів, які вписують художній надтекст у ширший культурний простір.

Bibliography and Notes

1. Абашев В. В., *Пермь как текст. Пермь в русской культуре и литературе XX века*, Пермь: Издательство Пермского университета 2000, 404 с.
2. Галик Володимир, *Нереалізований плян еміграції Івана Франка до Америки (США) (за листами до Івана Франка)*, [у:] *Людинознавчі студії*, Серія: Філософія, Дрогобич 2013, Випуск 28., с. 169-179.
3. Горелов О. С., *Петербургский текст в художественной концепции И. Бродского*: диссертация ... кандидата филологических наук, 10.01.01 «Русская литература», Иваново 2010, 176 с.
4. Купина Н. А., Битенская Г. В., *Сверхтекст и его разновидности*, [в:] *Человек – Текст – Культура*, Екатеринбург 1994, с. 214-233.
5. *Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова* / Ред. І. Вакарчук, Я. Ісаєвич, Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка 2006, 564 с.
6. Лотман Ю., *Текст у тексті*, [у:] *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / За ред. М. Зубрицької, Львів: Літопис 2002, с. 430-441.
7. Луців Лука, *Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість*, Нью Йорк–Джерзі-Ситі: Свобода 1967, 655 с.
8. Меднис Н. Е., *Сверхтексты в русской литературе*, Новосибирск 2003, Web. 12.07.2016. <http://raspopin.den-zadnem.ru/index_e.php>.
9. *Етнографічний збірник* / Ред. І. Франко, Львів 1898, Том V, 267 с.
10. Салій Олександра, *Ще раз про поняття гуцульського тексту в українському літературознавстві*, [у:] *Вісник Львівського університету*, Серія філологічна, Львів 2015, Випуск 62, с. 237-246.
11. *Спогади про Івана Франка* / Упорядник М. Гнатюк, Львів: Каменярь 1997, 635 с.
12. Топоров В. Н., *Петербург и «Петербургский текст русской литературы» (Введение в тему)*, [в:] *Idem, Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического. Избранное*, Москва 1995, с. 259-367.
13. Топоров В. Н., *Пространство и текст*, [у:] *Текст: Семантика и структура*, Москва: Наука 1983, с. 227-285.
14. Франко Іван, *До Бразилії*, [у:] *Літературно-науковий вістник*, Львів 1898, Том I, с. 27-33.
15. Франко Іван: *Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах* / Ред. М. Жулинський, Томи 51 – 54, Київ: Наукова думка 2008 – 2011.
16. Франко Іван, *Зібрання творів: У 50 томах*, Київ: Наукова думка 1976 – 1986.
17. Франко Іван, *Para o Brasil / До Бразилії. Поезії*, Прудентопіль-Парана-Бразилія: Видавництво ОО. Василіян 1981, 47 с.
18. Шурупова О. С., *К вопросу о сверхтексте*, [у:] *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, Тамбов 2012, №7 (18): В 2-х частях, Часть I, с. 225-227.

SPHERES OF CULTURE

